

NECİB MAHFÛZ'DAN BİR MİSİR DEVRİMİ ROMANI: KARNAK KAFE

Bülent KORKMAZ*

Öz

Bu makalede Necib Mahfuz'un kısa hayat öyküsüne değinilmiş ardından onun Karnak Kafe adlı romanın kısa bir özeti sunulmuştur. Romanın dayandığı tarihsel arka plana temas edilmesinin ardından kurgusal yapının çözümlemesi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Necib Mahfuz, Roman, Devrim, 1952, Nasırcılık, Arap Milliyetçiliği, Kurgusal Analiz.*

Abstract

An Egyptian Revolution Novel From Naguib Mahfouz: Karnak Cafe

In this article, first a brief biography of Naguib Mahfouz, then a short summary of his novel entitled Karnak Cafe are given. Following the examination of the historical background of the novel, a fictional analysis of the novel's structure is presented.

Keywords: *Naguib Mahfouz, Novel, Revolution, 1952, Nasirizm, Pan Arabizm, Fictional Analysis.*

1. Giriş

Mısır'da 25 Ocak 2011'de başlayan halk hareketi sonucu yaşanan iktidar değişikliği, birçoklarınca Mısır'ın “son devrimi” olarak nitelendirilmektedir. Halk hareketinin başlamasının üzerinden bir yılı aşkın bir zaman geçti ve bu süre içinde yaşananlar hala sürecin tamamlanmadığına hamledilmekte. Yaşanan süreç sosyal bilimlerin birçok farklı disiplinince

---

* Okutman, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, bulent-Korkmaz@yahoo.com

incelendi ve incelenmeye devam ediyor kuşkusuz. Edebiyatın da, özellikle kısa öykü ve roman türleri aracılığıyla olan-biteni anlatması beklenir bir durum, ancak bunun için yaşanan değişimin sonuçları izlenmekte. Edebiyatçıların son devrimi anlatmalarını beklerken, Mısır'ın bir önceki devrimi olan “1952 *Hür Subaylar*” devriminden bahsetmek bugünü de anlamlandırabilir. Üstelik bu devrimi Necîb Mahfûz'un kaleminden okumak, gelecek devrim anlatıcıları için yol gösterici, okurlar için ise karşılaştırma olanağı sunabilecekken.

Bu çalışmaya konu edinilen Necîb Mahfûz'un “*el-Karnak*” adlı romanı, “*Karnak Kafe*” adıyla, Leyla Basmacı Tonguç tarafından çevrilerek, Turkuvaz Yayıncılık tarafından 2007 yılında Türkçeye kazandırılmıştır. Romanda, modern Mısır tarihi içinde yer alan 1952 Devrimi ile 1967 Haziran Savaşı olarak adlandırılan “*ara dönemden*” kısa bir süre önce ve sonra yaşanan sosyo-politik olayların, toplumun çeşitli katmanlarından bir araya gelen insanlarca nasıl karşılandığı ve ne gibi tepkimelere yol açtığı, edebi bir dille anlatılmaktadır. Bu nedenle eser incelenirken, söz konusu tarihsel dönemin esere paralel olarak ele alınması, değerlendirilme aşamasında hayati önem taşımaktadır. Çalışmada öncelikle Necîb Mahfûz'un hayatına kısaca değinilmesinin ardından, eserin teknik yapısı ile ilgili tespitlerde bulunulacak ve hikâye kısaca özetlenerek, değerlendirme aşamasına geçilecektir. Ayrıca, Necîb Mahfûz'un geç dönem eserleri arasında sayılabilecek olan “*el-Karnak*” romanı hakkında yerli ve yabancı literatürde ulaşılabilen çalışmalardan da bahsedilecektir.

2. Necîb Mahfûz (1911-2006)

Kahire'nin eski Cemaliye mahallesinde tüccar bir ailenin çocuğu olarak doğan Mahfûz, Nobel ödüllü ilk Arap yazardır. Felsefe eğitimi almış olduğu Kahire Üniversitesi'ndeyken aynı zamanda yazmaya da başladı. Bir süre devlet idaresi ve kamu hizmetlerinde çalıştı. İlk yazı çalışması, bir dizi tarihi roman olmasına rağmen, çağdaş Mısır yaşamına dair ilk romanı 1945'te yayımlandı. Eserlerinde ana unsur, değişmekte olan yaşam biçimleriyle Kahireli orta sınıf kentlidir. Kurgusal yapıdaki ustalığı onu modern Arap romanın kurucusu mevkiine taşıdı. Çok sayıda roman ile dokuz kısa öykü koleksiyonuna sahiptir. Ülkesinden ve yurt dışından birçok ödül kazandı. Eserleri, çok sayıda dile tercüme edildi (Jayyousi 49).¹

3. Karnak Kafe

Necîb Mahfûz, Aralık 1971'de yazmış olmasına rağmen ancak 1974'de yayımladığı (Geer 658) ve oldukça sert olarak niteleyebileceğimiz

¹ Necîb Mahfûz'un ayrıntılı yaşam öyküsü için bkz: Musa Yıldız ve Ahmet Kazım Ürün'ün basılmamış doktora tezleri.

eleştirileri ve tespitlerinden oluşan bu romanına *mekân* olarak, Kahire çarşıları içinde kenarda kalmış, pek dikkat çekmeyen bir pasaj içinde yer alan *hayali* bir kafeyi, metafor olarak bütün Mısır'ı sembolize edercesine zemin kılarken, *zaman* olarak ise, 1952 Devrimi ile başlayarak, tarihe “Arap Sosyalizmi” yahut “*Nasırcılık*” şeklinde geçen *gerçek* bir zaman dilimini sona erdiren 1967 Haziran Savaşı'nı -yaklaşık üç yıl öncesi ve sonrasında, momentum olarak seçmiştir. Eserde yer alan *kişiler*, dönem Mısır'ının çeşitli toplumsal tabakalarından ve yaş gruplarından bir araya gelmiş, varlıklarıyla o günkü Mısır halkını temsil eden *hayali* şahsiyetlerdir. *Kurgu tekniği* bakımından, aynı zaman ve aynı mekânda gerçekleşen bir dizi olayı, romanın dört kahramanın bakış açısından, anlatıcı-yazarın izlenimleri ve düşünceleri ışığında oluşturduğu bir üslupla sunmayı tercih etmiştir. *Anlatı dili* olarak, fasih Arapça'nın kullanıldığı eser, 1975 yılında sinemaya uyarlanmıştır.²

Eser, bozulan saatinin tamirini beklerken el-Mehdi Sokağı civarındaki mağaza vitrinlerine bakarak vakit geçirmeye çalışan anlatıcı-yazarın, rastlantı sonucu dikkatini çeken bir kafeye girmesiyle başlar. Kafe'nin işletmecisi olan kadının kim olduğunu anımsamaya çalışırken, onun geçmiş dönemlerin ünlü dansözü Kurunfula olduğunu anlar. Kafe'yi, temizliği, lezzetli kahve harmanı ile suyunun yanı sıra müşterileri ve çalışanlarıyla da beğenen anlatıcı-yazarı asıl etkileyen tabii ki Kurunfula'dır.

Kafe müşterilerinin ve çalışanlarının hayat hikâyeleri ve düşünceleri Kurunfula'nın bakış açısı üzerinden verilirken, birbirini takip edecek bir dizi olay da yaşanmaya başlar. Eserin temel gerilim noktası, müşteri ve çalışanlardan oluşan yaşlı kuşak ile kendilerini “*devrimin çocuğu*” (Mahfûz 11) olarak niteleyen bir grup genç üniversite öğrencisi arasındaki ilişki üzerinden kurulur.

Devrim'den herkes kendince sebepler dolayısıyla memnundur. Ancak bir süre sonra genç grubu oluşturan İsmail eş-Şeyh ve sevgilisi Zeyneb Diyab ile Kurunfula'nın gözdesi tıp öğrencisi, komünist Hilmi Hamada ortadan kaybolurlar. Kimsenin ne olduğuna dair bir bilgisi olmamakla beraber tutuklamaların olduğuna dair birtakım söylentiler yayılmaya başlar. Kurunfula kendini kaybederken, kafe de sessizliğe bürünür. Uzunca bir sürenin ardından gençler ortaya çıktıklarında herkes kendine gelir ancak eski neşeli günlerin yerinde yeller esmektedir ve Halid Safvân diye meçhul bir isim ortada dolaşmaya başlar.

² al-Karnak Film künyesi için bkz: <http://weekly.ahram.org.eg/2001/540/cu6.htm>

Çok geçmeden aynı gençler tekrar ortadan kaybolurlar ve bu sefer artık açıktan açığa başlarına gelmiş olabilecek ve bir türlü sebepleri anlaşılamayan tutuklanmalar, çeşitli söylentilere yol açmaya başlar. Kış mevsiminde gerçekleşen bu kayboluş nihayet bir sonraki yaz başında sona erer ve gençler tekrar Kafe'ye dönerler. Fakat bu kez gelen gençler sanki o tanıdıkları kişiler değil de tamamen yıpranmış ve yabancılaşmış kimselerdir.

Gençler üçüncü kez kaybolduklarında geriye kalan yaşlılar büyük bir umutsuzluk içine sürüklenirler. Artık gençlerin akıbetlerine dair herhangi bir yorumda da bulunulmamaktadır. Tam bu esnada savaş söylentileri yayılmaya başlar. Hiç kimsenin galibiyetten şüphesi yoktur. Yurttaşların orduya güveni tamdır. Ancak ordu, altı gün sürmüş olan savaştan büyük bir bozguna uğrayarak çıkar. Dünya sanki Mısır'lıların başına yıkılmış gibidir. Savaşın hemen ertesinde İsmail ve Zeyneb dönerler ancak Hilmi Hamada cezaevinde ölmüştür.

Bu bölümün ardından anlatıcı-yazar, sırasıyla İsmail eş-Şeyh, Zeyneb Diyab ve Halid Safvân'ın bakış açısından ve onlarla yaptığı diyaloglar yoluyla hikâyeyi anlatmaya devam eder.

İlk tutuklanmalarının ardından Müslüman Kardeşler örgütüne katılmış olmakla suçlanmış olan gençler, işkenceye maruz kalmış ve uzun süre cezaevinde kaldıktan sonra suçsuz olduklarına hükmedilerek serbest bırakılmışlardır. Serbestliklerinin ardından kafaları karışan ve bu durumun kendilerinin yani, "*devrimin çocukları*"nın başına nasıl gelmiş olduğunu anlayamadan ikinci kez tutuklanmış olduklarında bu kez "*komünist*" olmakla suçlanırlar. Yine işkence görürler; dahası Zeyneb'e tecavüz edilir. Cezaevinden ancak birbirlerinden habersiz "muhbir" olmayı kabul ettikten sonra tekrar çıkabilirler. Artık birer birey olarak özsaygılarını yitirmişlerdir ancak yine de "*devrime*" bağlılıklarını sürdürürler. Üçüncü kez tutuklanmaları ise gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmeyen muhbirlikleri nedeniyle olur. Bu kez de imdatlarına Haziran 1967 Savaşı yetişir ve bu sayede hapisten kurtulurlar ancak Hilmi Hamada işkenceler altında ölmüştür.

Hem maruz kaldıkları şiddet uygulamaları hem de her yönüyle aksayan işleyişine rağmen içlerinde canlı tutabildikleri devrime olan inanç ve sadakat, yenilginin ardından yok olur. Yaşamış oldukları sürecin sonucu olarak yabancılaşan, iç dünyaları yerle bir olan gençlerin, kendilerine özsaygıları kalmamış, birer hastaya dönüşmüşlerdir.

Savaş ve sebep olduğu yıkımların ardından kafe ve eski müdavimleri hep birlikte başlarına gelenler ve gelecekte ne olması gerektiğine dair kaotik bir ortamda tartışırken, içeriye Halid Safvân girer. İsmail hemen onu tanıır ve anlatıcı-yazara onun kimliğini fısıldar. İlacını içebileceği bir bardak su

için Kafe'ye giren Safvân, tanındığını anlar ve kısa bir şiir okuyarak oradan ayrılır. Bir süre sonra o da Kafe'nin müdavimlerinden olur ve engin deneyimleri sonucu varmış olduğu fikirlerini de yine bu Kafe'de “*ilan*” eder.

Roman, Kurunfula'nın yeni gözdesi, umut ışığı genç Ahmet Münir ile anlatıcı-yazar arasında geçen ve Ahmet Münir'in, Hilmi Hamada'dan farklı, yeni inanç ve düşüncelerini ifade ettiği diyaloga ek olarak Kurunfula'nın gözlerinde canlanan taze umut ışıklarıyla son bulur.

4. Değerlendirme

4.a Kurgusal Yapının Dayandığı Tarihsel Arka Plan

İkinci Dünya Savaşı'nı müteakiben değişen dünya dengeleri, yeni büyük güçler olarak ABD ve Sovyetler Birliği'ni ön plana çıkarırken, savaştan zaferle ayrılmalarına rağmen Avrupa'nın iki büyük devleti İngiltere ve Fransa'yı uğradıkları yıkımın sonucu olarak geri plana itmiştir. Söz konusu dengeler, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinin eski hükümler devletlerinden olan İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki hâkimiyetlerini de zayıflatmış ve bu durum, anılan bölgede otorite boşlukları meydana getirmiştir. Coğrafi konumunun yanı sıra dini ve milli bağları dolayısıyla, her iki bölgeye ait sayılan ve aynı zamanda her iki bölgenin de en güçlü devleti olarak Mısır, bu gelişmelerin tam merkezinde yer almıştır.

Mısır'da savaş sonrası artarak devam eden huzursuzluklar, 1952 yılına vardığında doruğa ulaşır ve “*Hür Subaylar*” adı verilen bir grubun düzenlediği devrim neticesinde Kral Faruk, altı aylık oğlu lehine tahttan feragat ederek Roma'ya sürgüne gider. Devrimci subaylar çok geçmeden 1953 yılında cumhuriyet ilan eder ve General Muhammed Necib'i de Cumhurbaşkanlığına getirirler (Görgün, 572-579). Üç yıl içinde seçimlerin düzenleneceği ilan edilmesine rağmen, seçimden yana olan Necib, Kasım 1954'te devrimi gerçekleştirmiş grubun içinden biri olan ve 1954'de başbakanlığa getirilen Cemal Abdunnasır öncülüğünde bir girişimce görevden alınır ve Cemal Abdunnasır devlet başkanı olur (Arı 266). Mısır'da artık daha sonraları “*Arap Sosyalizmi*” yahut “*Nasırcılık*” denilen dönem, tam anlamıyla başlamış olur. Bu dönemde Nasır'ın izlediği sosyalist politikalar neticesinde, SSCB, Çin, Hindistan gibi ülkelerle başlayan yakınlaşmalara mukabil olarak aynı zamanda “*Arap Milliyetçiliği*” de yükselen değer konumundadır.

Kökenlerini Mısır'da 19. yüzyıla, 1882 Urabi Paşa Ayaklanmasına kadar götürebileceğimiz milliyetçi akımlar tarihsel seyir içerisinde dönemsel olarak içerik değiştirmesine rağmen, Nasır döneminde bütün Arapların birliği manasına gelmekteydi. Milliyetçi politikalarını “*Anti-Emperyalist*” bir

söylem üzerine oturtan Nasır'ın döneminde sosyo-ekonomik doğrultuda yaşanan gelişmeler, düzenli bir büyüme ve sanayileşmenin yanı sıra kamu kurumlarının inşası, kadın-erkek eşitliği, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaşması gibi birçok alanda kendini gösterirken sınıfsız bir toplum hedeflenmekteydi (Hourani 469-470).

Asvan Barajı'nın yol açtığı Süveyş Krizi, Bağlantısızlar Hareketi, Suriye ve Yemen başta olmak üzere gerçekleştirilmeye çalışılan “Büyük Arap Birliği” girişimlerinin yanı sıra Batılı güçlerden uzaklaşarak Doğu Bloku ülkeleriyle aktif işbirliği çabaları nedeniyle bütün şimşekleri üstüne çeken Nasır'ın yok oluşa doğru sürüklenmesine ise, Haziran 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda uğradığı hezimet neden olur.

Savaşın ardından istifa etmesine rağmen halkın karşı çıkması sonucu, görevine 1970'deki ölümüne dek devam eden Nasır'ın ardından göreve 1952 Devrimi'ni gerçekleştiren subaylar arasında bulunan ve Nasır'ın ölümünden önce başkan yardımcılığı görevini yürüten Enver Sedat getirilir. Bu dönemde Sedat, sosyalist politikaları ve Arap Birliği projesini bir kenara bırakarak, liberal Batı demokrasilerine yakınlaşmaya çaba harcarken diğer taraftan da ana kaynakları arasına İslam hukukunu da ekleyeceği yeni bir anayasanın hazırlanmasını sağlar.

4.b Kurgusal Yapının Çözümlemesi

“Bize devrimi getirene şükür olsun” (Mahfûz 11)

Uzun ve sancılı bir tarihe sahip olan Mısır bağımsızlık hareketi, “*Hür Subaylar*” ve onların en etkili aktörü “*Cemal Abdunnasır*” tarafından gerçekleştirilen 1952 Devrimi neticesinde nihayet amacına ulaşmıştır. Böylece Devrim'in, her kesimden Mısır halkının, o güne değin kendilerini sömürdüğünü düşündüğü “Emperyalist” güçlerden, onların yerli işbirlikçilerinden ve toprak ağalarından kurtulmalarına vesile olmasının yanı sıra Mısır'ın artık Mısırlılarca ve Mısırlıların çıkarları doğrultusunda yönetilerek, yeniden doğacağı düşüncesiyle yürekten desteklediği yaklaşımı, en veciz ifadesini Kurunfula'nın dile getirdiği; “Bize devrimi getirene şükür olsun” (Mahfûz 11) ibaresiyle bulur. Bunun yanı sıra Devrim'e olan desteğin toplumun çeşitli kesimlerinden insanlar için farklı anlamları da olabilmektedir. Örneğin; Maliye Bakanlığı eski memurlarından ve Kurunfula'ya aşkı neticesinde her şeyini kaybedip, Kafe'de garson olarak çalışan Arif Süleyman, kendisinden sonra bakanlıkta müsteşar koltuğunda oturan eski bir arkadaşının Devrim sonrası görevinden emekli edilmesiyle “Devrim'in en ateşli taraftarlarından biri” (Mahfûz 10) haline gelmesi, Devrim'e gösterilen desteğin, kamu çalışanları arasında yaşanan kıskançlıklara bir çözüm olarak gösterilmesi yoluyla, ironik bir niteliğe de büründürülür.

Kafe'deki yaşlı kuşak genelde memnundur ancak "Eski dönem" konusunda, gençler kadar radikal de değildirler; "Geçmiş de o kadar kötü değildi." (Mahfûz 11) ifadesi, onların düşüncelerindeki ihtiyatlılık payına vurgu yapar. Fakat Devrim'in asıl coşkulu destekçileri gençlerdir. Onlar neredeyse bütün varlıklarını borçlu olduklarını ifade ettikleri desteklerini, kendilerini "devrimin çocukları" (Mahfûz 11) ve "devrimin kızı" (Mahfûz 71), gibi cümleler yoluyla somutlaştırırken, Devrim öncesi tarihi de tıpkı İslam'ın kendisinden önceki dönemi nitelediği "Cahiliye Dönemi" (Mahfûz 11) terimini kullanarak nitelerler ve kendileri için her şeyin başlangıcını; "tarihin başlangıç noktası 1952 devrimi" (Mahfûz 11) cümlesiyle vurgularlar. Gençlerin bu türlü düşünceleri oldukça doğal gösterilir; zira daha önce Mısır'ın fakir tabakaları için var olmayan eğitimde fırsat eşitliği gibi kazanımlar ancak Devrim sayesinde mümkün olabilmiştir. Bu köklü değişim, romandaki genç neslin temsilcilerinden İsmail Eş-şeyh'in ağzından; "Okullar benim gibi insanlara kapılarını açmaya başladılar. Bu inkâr edilemez bir nimet." (Mahfûz 39) şeklinde duyurulur.

"Devrim, Satürn gibidir; kendi çocuklarını yer." (Büchner 31)

Devrime olan bu inanç doğrultusunda her şey yolunda giderken, aniden beklenmedik bir gelişme olur ve Kafe'nin canlılık ve neşe kaynağı gençler ortadan kaybolurlar. Kimsenin konuyla ilgili bir bilgisi yoktur. Kafenin yaşlı müdavimlerinden ve Kurunfula'nın âşıklarından olan Zeyn El-Abidin, hem yaşlı kuşak mensubu olarak gençler hakkında pek olumlu fikirlere sahip olmaması hem de kendisine rakip olarak gördüğü Hilmi Hamada'nın da aralarında bulunması münasebetiyle, bu durumun beklenen bir durum olduğunu ima ederek; "gençler işte, hiçbir yerde uzun zaman kalmazlar." (Mahfûz 16) diyerek, onlara bel bağlamanın doğru olmadığını anlatmak ister. Zaman uzadıkça kafe müdavimleri arasında birtakım söylentiler konuşulmaya başlanır; "Tutuklanmaların olduğunu duydum." (Mahfûz 17) diyerek duruma farklı bir boyut katar yaşlı kuşağın bir diğer temsilcisi Taha El-Garib ancak bunun üzerine anlatıcı-yazar araya girerek; "Ama bu gençlerin hepsi devrimi destekliyor." (Mahfûz 17) diyerek durumun anlaşılmazlığına vurgu yapar ve ardından her kafadan çıkan sesler:

"Tutuklanmak çok korkutucu."

"Tutuklulara yapılanları duymak daha da korkutucu."

"Böyle söylentiler insanın midasını bulandırmaya yeter."

"Duruşmada olmaz, savunmada olmaz."

"Zaten kanunlar yok ki!"

"Ama herkes bir devrim sürecinden geçtiğimizi, bunun gibi olağandışı önlemlerin gerekli olduğunu söyleyip

duruyor.”

“Evet, hürriyetimizi ve hukukun üstünlüğünü feda etmemiz gerektiğini, ama bunun kısa süreceğini söylüyorlar.”

“Ama devrimden bu yana on üç yıldan fazla zaman geçti. Artık her şeyin oturması ve istikrara kavuşması gerekir, değil mi?” (Mahfûz 17).

Şeklinde devam edip giderken anlatıcı yazar bütün bu konuşmaların kendisini sürüklediği bir iç monologla düşüncelerini ifade eder:

Selahattin Eyyubi'nin Haçlılara karşı şanlı zaferini kazandığı dönemde, Kahire'de sokaklarda yaşayan sıradan insanların neler yaşadığını biliyor muyuz? Mehmet Ali Paşa 19. yüzyılda Mısır imparatorluğunu kurmakla meşgulken Mısırlı köylüler ne kadar acı çekmişlerdi? Peygamber zamanında, bu yeni inanç baba-oğul arasında, kardeşler arasında ve karı-koca arasında derin ayrılıklara neden olduğu zaman, böyle bir dönemde yaşamının nasıl bir şey olduğunu düşündük mü? Arkadaşlıklar parçalanmış, yüzyıllık geleneklerin yerini yeni sıkıntılar almıştı. Bütün bu örnekleri göz önünde bulundurursak, Ortadoğu'nun en güçlü devleti olan ülkemizin bilimsel, sosyalist ve endüstriyel bir ülke modeline dönüşmesi süreci esnasında biraz acı ve rahatsızlık çekmeye hazır olmamız gerekmez mi? Kafamın içinde bütün bu düşünceler dolanırken, böyle bir mantığı uygulamak yoluyla, ölümün bile kendine özgü gereklerinin ve yararlarının olduğuna kendimi ikna edebileceğimi düşündüm (Mahfûz 18).

Mahfûz, devrimin üzerinden geçen oldukça uzun süreye rağmen birçok sıra dışı durumun yaşandığını ve beklentilerin nasıl da gerçekleşemediğini vurgulamak istemektedir. Gerçekte yaşanan ise, Abdünnasır tarafından “*Anti-empyralist*” bir düzleme oturtularak sürdürülen “*Sosyalist*” politikalar, geniş kapsamlı bir “Arap birliği” projesine doğru hızla evrilmeye başlamış, buna mukabil olarak, kabul edilemez bulunan tüm bu gelişmeleri bertaraf etmek üzere başta ABD olmak üzere Batı dünyası tarafından, çeşitli politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Batılı güçler ve onların beklentilerinden hızla uzaklaşmaya başlayan Mısır, dönemin küresel politikalarını belirlemiş olan “*Soğuk Savaş*” konseptinin karşıt gücü olan “*Doğu Bloku*” ülkelerine yaklaşmaya başlar. Bu durum ise Batılı güçlerce Mısır iç siyasetine müdahaleye yol açar. Bu müdahalenin etkisiyle Mısır muhalefetinin etkin grubu Müslüman Kardeşler örgütü ile radikal “*komünist*” oluşumlar, Mısır idarecilerince kendilerine ve rejimlerine yönelik bir tehdit

olarak algılanmaya başlar ve Mısır devleti gittikçe otoriter bir yönetim anlayışına sürüklenir. Gittikçe ideolojik bir yapı kazanan ve sonradan “*Nasırcılık*” şeklinde ifade edilen dönem Mısır'ı, zaman içinde artan bir şiddetle bir “korku imparatorluğuna” ve “*polis devletine*” dönüşmeye başlar.

Bir süre sonra gençler Kafe'ye döner ve her şey eski halini alır. Ancak ortada ne olduğu tam olarak anlaşılamayan bir “sır” vardır. Ne olduğu bir türlü anlaşılamayan bu gizemli hal, doğal olarak şüphe uyandırır:

...Bunun ötesinde, eğlenceli sohbetlere ve neşeye rağmen, Kafe'yi ihtiyatlı yeni bir hava sarmıştı, kaynağını bulamadığımız tuhaf bir kokuya benziyordu. Anlatılan fıkraların birden fazla anlamı vardı: Her hareket birden fazla şey ima ediyordu; her masum bakış aynı zamanda bir endişe duygusu aktarıyordu (Mahfûz 20).

Bahsedilen güvensizlik dolu ortam, Mısır'da artık hüküm sürmekte olan korku dolu bir hayatın yansıtılmasıdır. Açıklanmayan nedenlerle gerçekleştirilen tutuklanmalar ve salıvermeler dizisi, insanları doğal olarak birbirlerinden şüphelenmeye yöneltirken, bir toplum, toplu olarak paranoyaya yakalanmak üzeredir. Durum anlatıcı-yazar'ın bir iç monoloğu şeklinde şöyle ifadesini bulur:

...Ne de olsa görünmeyen güçlerin çağında yaşıyorduk -içimize çektiğimiz havada bile casuslar vardı, güpegündüz görülen gölgeler gibiydiler. Geçmiş düşünmek için hayal gücüne başvurduğum. Romalı gladyatörler, tahkikat mahkemeleri, pervasız serseriler, canice davranışlar, ıstırap dolu destanlar, vahşetin ve şiddetin zirveye çıktığı dönemler, orman çatışmaları. İnsanlık tarihiyle ilgili bu düşüncelerimden kendimi kurtarmam gerekiyordu, bu yüzden milyonlarca yıl boyunca dinazorların yeryüzünde hüküm sürdüğünü, ama soylarının yok olmasının bir saatlik bir ölüm kalım mücadelesinde gerçekleştiğini kendime hatırlattım. Karanlıklar etrafımızı sardığında, güç bizi sarhoş ediyor ve tanrıları taklit etmeye çalışıyoruz; o anda içimizdeki vahşi, barbarca miras uyanıyor, yüzyıllar öncesinden kalan o ruhu canlandırıyor (Mahfûz 20).

Bir süre sonra gençler tekrar ortadan kaybolur. Ümitsizlik hali daha da derinleşmekte, yaşlı kuşak ise konuyu kendi arasında tartışmayı sürdürmektedir. Herkes şüpheli gözlerle birbirini izlemeye devam ederken anlatıcı-yazar durumu:

Gerçekten de, bizim yaşadığımız türden olaylar artık her gün oluyordu, ama bu olaylar aileden sayılan birilerinin başına geldiği zaman etkisi apayrı oluyordu. Her şeyden şüphelenir olmuştuk, masalardan ve duvarlardan bile. Anavatanımın içinde bulunduğu durum beni şaşkına çevirmişti. Bir sürü yanlış yola sapmış olmasına rağmen, gücü ve itibarı giderek artıyordu, devamlı olarak gelişiyor ve büyüyordu. İğneden rokete her türlü ürün burada üretiliyordu, insanlık tarihinde harika, yeni ve insancıl bir çığır açıyordu. Ama insanlar, sinek kadar değeri olmayacak kadar zayıf ve ezik durumda ve kişisel haklarından, şereflerinden mahrum iseler, korkaklığın, ikiyüzlülüğün ve perişanlığın etkisi altında eziliyorlarsa, bütün bunlar ne işe yarardı? (Mahfûz 25).

Cümleleriyle tespit ederken, maddi anlamda yaşanan gelişmelerin tek başına herhangi bir anlamı olmadığını, güvensizliğin ve korkunun hâkim olduğu bir topluma ne denli uygar bir toplum denilebileceğini vurgulamak ister.

Gençler Kafe'ye ikinci kez döndüklerinde ortalığı yeniden belli belirsiz bir sevinç havası sarar ancak gençlerin durumları öncekine göre daha da kötü görünmektedir. Anlatıcı-yazar ile Kurunfula arasında geçen sohbetler üzerinden gelişmeleri anlatmayı sürdüren Mahfûz, özellikle Hilmi Hamada'nın durumunu Kurunfula'nın; "Mutlu olma yeteneğini tamamen kaybetmiş durumda," (Mahfûz 29) sözleriyle belirttikten sonra, daha önce "Bize devrimi getirene şükür olsun!" (Mahfûz 11) diyerek Devrim'e bağlılığını gösteren Kurunfula'ya bu kez; "Şimdi bu insanlar kendi kanlarından, canlarından olan insanlara işkence yapıyorlar. Allah onları kahretsin!" (Mahfûz 29) dedirterek süreç içinde yaşanan fikri dönüşümün keskinliğini vurgular ve hatta "Gel, beraberce uygarlığa tükürelim!" (Mahfûz 29) cümleleriyle de devrime ve onun kazanımlarına olan inanca topyekün karşıt bir portre sergiler. İçine düşülen karamsarlığın üstesinden gelinmez bir aşamaya ulaştığını ise, anlatıcı-yazar aracılığıyla; "Uzun bir süre boyunca, elde ettiğimiz büyük başarılarla duyduğum hayranlıkla, korkuya ve paniğe başvurulmasının bende yarattığı tiksiniye duygusu arasında gidip geldim. Muhteşem eserimizi bu iğrenç mikroptan kurtarmanın bir yolunu bulamıyordum" (Mahfûz 30) diyerek sürdürür.

Bir süre sonra gençler üçüncü kez ortadan kaybolduklarında, kafede gelişen tepkiler artık bu durumun olağanlaşmış olduğunu hissettirir okuyucuya. Kurunfula'nın dile getirdiği: "Bu olaylar güneşin doğuşu ve batışı kadar düzenli yaşanır, kederli olmaya nasıl devam edebilir ki?"

(Mahfûz 32) cümlesi kanıksanmışlığın ifadesi olarak belirir. Bu olayların yaşanması esnasında gelişmekte olan Filistin meselesi temelli Mısır-İsrail gerginliği ise bir anda savaşa dönüşür ve sonuç hiç kimsenin aklına dahi getirmediği büyük bir hezimet olarak gerçekleşir. Mısır halkının bir bütün olarak yaşamakta oldukları her türlü maddî-manevî sıkıntıları maskeleyen devrime ve onun tüm sosyo-politik getirilerine olan inançları, hiç beklemedikleri bir anda ve şekilde yerle bir olurken başta “*Arap Birliği*” ve “*Ulusal Birlik*” gibi sözde var kabul edilen tüm varsayımlar da çökmüştür. Haziran 1967 Savaşı ile ortaya çıkan durumun yarattığı şaşkınlık ve hayal kırıklığı anlatıcı-yazarın dilinden şöyle dökülür:

Gerçekten de hiçbirimizin silahlı kuvvetlerimizle ilgili bir şüphesi yoktu. Bazı vatandaşlık değerleri gözlerimizin önünde çökmüş ve halkımın elleri kirlenmiş olabilir, ama silahlı kuvvetlerimizden hiçbir zaman şüphe duymadık. Tabii ki, bu görüşün saf yönleri yok değildi, ama hepimiz büyülenmiş gibiydik ve işlerin yoluna gireceğinden emindik. Birbirinin ardınca gelen kölelik ve aşağılanma dönemlerini sona erdiren ulusal idareye ilişkin ilk hakiki tecrübeyi sorgulama yeteneğine sahip değildik belli ki. (Mahfûz 32) ...

Her şeye rağmen, bazı insanların hala bu anın tadını çıkarmakta olduğunu görüyordum. O noktada, içinde bulunduğumuz mücadelenin sadece vatanımıza sadakat meselesi olmadığını anlamaya başladım; ülkenin yaşadığı en karanlık anlarda bile bu ulusal gayret, çıkarlara ve inançlara dayanan başka bir çatışma tarafından asıl amacından saptırılabilirdi. Haziran 1967 Savaşı, bir Arap ulusu için yenilgi demekken, başka Araplar için zafer olmuştu. Hem çeşitli tatsız gerçeklerin üstündeki örtüyü çekip almış, hem de sadece Araplarla İsrail arasında değil, Arapların kendi aralarında da geniş çaplı bir mücadelenin başlamasına neden olmuştu (Mahfûz 33).

Hezimetin sonucu bir nevi yıkım olur Kafe'dekiler için. Yaşlılar, bugünü görmeden canlarını almadığı için Allah'a sitem ederken diğer yandan da başlarına geleceklere dair her kafadan çıkan aykırı sesler, içinde bulunulan kafa karışıklığının yansıması gibidir. Bulunabilen en etkili çözüm Arap tarihinin en şanlı dönemlerine uzanıp, o günleri yâd etmekten ibaret gibidir. Ülkedeki hareketliliğin sonucu olarak, bir yandan tutuklular salıverilirken diğer yandan hükümet içinde yeni tutuklanmalar başlar. Bu durumun bir neticesi olarak Hilmi Hamada hariç gençler salıverilmiş fakat başta Halid Safvân olmak üzere geçmiş dönemin etkili kişileri tutuklanmıştır.

Modern Mısır tarihinin acı deneyimlerle dolu bu günleri, anlatıcı-yazarın bizzat olayın kahramanlarının ağzından dinlediklerinin yanı sıra, duyduğu dehşet verici hikâyelerin kendisini yönelttiği düşünceleri ustaca bir arada kurgulayıp, romana konu etmesiyle devam eder. Önce İsmail eş-Şeyh sonra da Zeyneb Diyab, romanın ilk bölümünde bir “sır” olarak kalan tutukluluk süreçlerine dair en başından itibaren yaşadıklarını anlatmaya başlarlar. Yaşananlar dehşet vericidir. Özgürlük ve bağımsızlık inancıyla, varlıklarını tümüyle adanmış oldukları sevgili devrimleri ve onun uygulayıcıları, akıl almaz gerekçelerle uyguladıkları “faşizan” yöntemler neticesinde, korku üreten görünmez bir canavara dönüşmüştür. Yaşananların iki genç üzerindeki tedrici kişilik tahribatı inanılmazdır. Sadece devrime olan inançlarını değil kendilerine karşı olan özsaygılarını da kaybetmişlerdir. Mahfûz'un özellikle tutuklanmalar, ardından da sorgulanma ve hapiste yaşananlara dair betimlemeleri sanki birebir yaşanmış gibi, oldukça inandırıcıdır. Tutuklanma gerekçelerini anlatırken kullandığı gerekçelerden ilki; “bazı kanıtlar bulduk,... bir caminin kurulması için bir kuruş ödediğin için ismin bir listeye yazılmış.” (Mahfûz 48) cümlesi, tutuklamalara neden olan gerekçelerin hem nitelik hem de niceliksel açıdan iddia edilebilecek en bayağı seviyede sunulması, aslında herhangi bir gerekçeye ihtiyaç duyulmaksızın en basit bir insani eylemin dahi, bu tarz “faşizan” bir devlet yönetiminde delil kabul edilerek, tutukluluğa yeter sebep sayılabileceğinin itirafından başka bir şey değildir. Aynı durum, Zeyneb ve Hilmi'nin tutuklanmaları için öne sürülen; İsmail'in arkadaşları olmaları şeklinde gösterilerek berkitilir. Zeyneb: “Beni tutuklamalarının nedeni, İsmail'le olan ilişkimdi” (Mahfûz 66), İsmail: ”Hilmi'nin tutuklanması da bizim yüzümüzden oldu. Benim suçsuz olduğumu anladıklarında onun da suçsuz olduğunu anladılar.” (Mahfûz 49). Böylece ilk tutuklanmalara sebep olan, İsmail'in Müslüman Kardeşler örgütüne üye olduğuna dair “şüpheler” ortadan kalkınca, yaşananlar Halid Safvân'ın şahsında temsil edilen gizli polis tarafından dile getirilen; “Olur böyle hatalar,...ama devrime saygısızlık affedilemez.... Sizi her çeşit esaretten hür tutmayı başaran devleti korumak için buradayız.” (Mahfûz 49) cümleleriyle durumun pervasızlığına vurgu yapılır. Yaşananların İsmail'de bulunduğu karşılık ise; “...hükümetin bir kurumuna, yani gizli polise olan güvenini tamamıyla kaybetmişti. Buna rağmen devletin kendine ve devrime olan inancı kaya kadar sağlam ve sarsılmaz olmaya devam ediyordu...” (Mahfûz 49), tespitiyle anlatıcı-yazarın yorumuyla verilir.

İsmail, ikinci kez ise “Komünist” olduğu iddiasıyla tutuklanmıştır ve bu kez durum daha da vahimdir çünkü eğer itiraf etmezse onunla birlikte tutuklanan Zeyneb'e tecavüz edilebileceği imasının yanı sıra Hilmi'nin de işkence altındaki görüntüsü kendisine gösterilir. Suçlu olduğunu itiraf ederek hem arkadaşlarını hem kendini kurtarmak ister ve bir süre sonra da kendisini

tekrar Halid Safvân'ın huzurunda bulur. Masumiyeti kanıtlanmıştı ancak bunun karşılığında kendisinden “*Muhbir*” olması istenir. İsmail muhbirliği kabul etmesinin ardından hissettiklerini; “Şerefın bir anlamı olduğuna kendimi bile inandıramıyordum artık. Tamamıyla pervasızca davranmak zorundaydım, bu da, ahlaki yapım ruhsal bütünlüğüm düşünülürse, kolay değildi.”(Mahfûz 54), diyerek ifade etmesi, onun, içine düştüğü durum nedeniyle hem sevdiklerinden hem de kendisinden nasıl bir sürecin sonunda yabancılaştığını açıkça sergiler.

İsmail tutukluluk sürecini anlatıcı-yazarla paylaşırken, Zeyneb'in başına gelenlerden tam olarak haberdar değildir. Oysa Zeyneb ikinci tutuklanmaları esnasında gerçekten tecavüze uğramış ve bu durumu İsmail'den gizlediği gibi kendisini de, daha önce her yolu göze alarak ona sahip olmaya çalışan yaşlı tavuk tüccarı Hasaballah ve ardından başka insanlara da peşkeş çekmeye başlamıştır. Üstelik içine düştüğü bu bataklığa da, Kafe'nin iki yaşlı çalışanı İmam el-Favval ile Lostracı Gum'a'nın yardımları sayesinde girmiştir. Zeyneb'in müşterileri arasında Kurunfula'nın yaşlı aşığı Zeyn el-Abidin bile vardır. Bu durum Zeyneb'in dilinden şu cümlelerle ifadesini bulur:

Devrimin kızı olduğuma kendimi ikna ettim. Bütün olanlara rağmen, devrimin simgelediklerini inkâr etmeyi reddediyorum. Dolayısıyla hâlâ devrimin geleceğinden sorumluyum ve bu görevi yerine getirmeliyim. Bunun için de bana olanlardan, dolaylı da olsa sorumluydum. Bu nedenle şerefli bir hayat sürdürme iddiasından vazgeçmeye ve şerefsiz bir kadın gibi davranmaya karar verdim (Mahfûz 71).

Herkese ne oldu böyle? Sanki sapkınlardan oluşan bir ulus haline geldik. Hayattaki bütün bedeller -yenilgi ve endişe- değerler sistemimizi yıkmayı başardı (Mahfûz 72).

Böylece Mahfûz, iki gencin tutuklulukları esnasında başlarından geçenleri anlatırken, el-Karnak Kafe üzerinden bütün bir Mısır toplumunun süreç içinde yaşadığı dejenerasyonu en aşağılık seviyeden sergilemiş ve döneme olan kızgınlığını olabilecek en sert biçimde ifade etmekten kaçınmamıştır. Yaşananların hem İsmail'in hem Zeyneb'in devrime olan bakış açılarında oluşturduğu farklılaşmaya vurguyu ise sırasıyla Zeyneb ve İsmail'in dilinden dökülen şu cümlelerle belirginleştirmiştir:

...Ancak daha önce çok güçlü olduğumuza inanıyorduk, hapishaneden çıktığımızdaysa o inanç ciddi bir şekilde sarsılmıştı. Cesaretimizin büyük kısmını kaybetmiştik, onunla beraber kendimize olan güvenimizi ve zamanla her şeyin düzeleceğine olan inancımızı da kaybetmiştik. Yasaların ve insani değerlerin tamamıyla dışında hareket eden, çok korkutucu bir gücün varlığını keşfetmiştik (Mahfûz 66).

Devrime olan inancımıza o andan itibaren derine kök salmış bir kızgınlık bulaştı. Yapılan eleştirileri dinleme konusunda çok daha istekli hale geldik. Heyecanımız kaybolmuştu, o kıvılcım sönmüştü artık. Ana fikir hâlâ kabulümüzü tabii ki, ama üslubun değişmesi gerektiğini söyleyip duruyorduk; yolsuzluğun kökünün kurutulması gerekiyordu ve bütün o sadist korumaların gitmesi gerekiyordu. Şanlı devrimimiz bir kuşatma halini almıştı (Mahfûz 56).

Gençlerin üçüncü kez tutuklanmalarına ise, Hilmi'yle yaptıkları bir toplantı esnasında İsmail'in gördüğü bir broşür neden olur. Hilmi'nin komünist olduğunu anlayan İsmail, toplantının ardından kendi içinde yaşadığı ihbar edip etmeme çelişkisi içinde bocalarken, onu kurtarmak için Zeyneb tarafından yapılan ihbar sonucu kendisini Halid Safvân'ın karşısında bulur ve ihanetle suçlanır. Suçunun cezasını kırbaçlanarak çektikten sonra hapse atılan İsmail'e Hilmi'nin sorgu esnasında öldüğü söylenir.

Birbirine âşık iki gencin zaaflarından yararlanmaktan çekinmeyen bir yönetim anlayışının acımasızlığını vurgulayan bu bölümler, yazar tarafından özenle kurguya dâhil edilerek, yozlaşmanın boyutları ifade edilir. Gençler kendilerini her ne kadar “Devrimin çocukları” (Mahfûz 11), olarak niteleseler de bu nitelermeleri onları kurtaramamıştır. Çünkü onların zihnindeki “*Devrim*” imajı ile sürmekte olan sistem, birbirlerine hayal edemeyecekleri denli uzaktır.

Haziran 1967 Savaşının olumlu bir tarafının da var olduğunu göstermek istercesine yazar, bu sayede gençleri özgürlüğüne kavuşturur ve onlara zulmedenleri de Halid Safvân'ın şahsında tutuklar. Hapisten çıkan gençler artık bambaşka birer kişilik olarak hayata dönerler. Aralarındaki ilişki, bir aşk ilişkisi olmaktan çıkmış, neredeyse birbirini tanımayan, tanımak istemeyen iki insana dönüşmüşlerdir. Savaşın ardından yaşananlara dair en net ifade ise, İsmail'in ağzından; “Herkes bir konuda görüş birliği içindeydi: O da hayatımızın en büyük yalanını yaşamakta olduğumuzdu.”(Mahfûz 59) cümlesiyle belirlenleştirilir.

Haziran 1967 Savaşının üzerinden bir süre geçer; acılar unutulmaya, her şey normalleşmeye başlamış gibidir ancak belirsizlik hâlâ sürmektedir. Kafa karışıklığının yol açtığı bir sürü fikir havada uçmaktadır. Ancak bu fikirlerin arasında en çarpıcı olanı “*Nasırcılık*” ideolojisinin bir nevi iflası anlamını taşıyan, yıkılmış “*Arap Birliği*” düşüncesidir:

“Arapların en büyük düşmanı Araplardır.”
“Onları yönetenler demek istiyorsun.”
“Daha doğrusu hükümet sisteminin tamamı.”
“Her şey, Arapların toplu olarak hareket edebilmesine bağlı.”
“5 Haziran 1967'de Arapların hiç yoksa yarısı kazandı.”...(Mahfûz 78).

Başlarına gelen utanç verici durumdan kurtulma çabasıyla tartışmalarını sürdürmekte olan Kafe sakinleri, bir sürprizle karşılaşırlar. Romanın meçhul kahramanı Halid Safvân, bir akşam Kafe'de görünür. Onu görür görmez tanıyan İsmail'in uyarısıyla başta anlatıcı-yazar ve ardından fısıltılarla haberdar olan bütün Kafe müdavimleri dikkat kesilirler. Durumun farkına varan Safvân, Kafe'yi tanıdığını belirterek başlayan konuşmasını Kurunfula ile devam ettirirken, ona yönelik olarak söylediği “Hepimiz aynı anda hem suçluyuz, hem de kurban” (Mahfûz 80) ve ardından karşılaştığı itiraz üzerine de; “Bunu anlamayan insan hiçbir şeyi anlamamış demektir.” (Mahfûz 80) şeklindeki sözlerini şu kısa şiirle tamamlayarak ve Kafe'dekileri de bir kargaşa içinde bırakarak ayrılır.

“Köyde masumiyet
Şehirde milliyetçilik
Karanlıkta devrim
Sonsuz güç yayan bir koltuk
Gerçeği ortaya çıkararak sihirli bir göz
Ölen bir canlı
Hayatla dopdolu, görünmez bir mikrop.” (Mahfûz 81).

İki ay sonra tekrar Kafe'ye uğradığında onlardan birisi olmak istediğini açıkça belirterek gündemlerine dâhil olmak ister ve konuşmalarını şöyle sürdürür:

“Ülkemizde dindar tipler var. Onların amacı, dinin hayatın tüm yönlerini, felsefeyi, politikayı, ahlakı ve ekonomiyi yönetmesidir. Düşmana teslim olmayı veya onunla müzakere etmeyi reddediyorlar. Onlar için barışçı bir çözüm sadece zaferle aynı sonucu verirse mümkün. Mücadele istiyorlar, ama bu ne demek? Hepsinin fedayinin gösterdiği müthiş cesaret veya gökyüzünden inen mucizeler konusunda nasıl hayaller

kurduğunu görüyorsunuz. Ruslardan silah almaya hazır görünebilirler, ama bir yandan da Ruslara lanet edip bağlayıcı hiç bir koşul öne sürmemeleri konusunda ısrar ediyorlar. Belki de Amerikalıların müdahalesiyle ulaşılabilecek şerefli ve barışçı bir çözümü tercih ederler, çünkü o zaman komünist Rusya ile ilişkilerine son verilmiş olur. Sonra da belli bir sağcı grup var..., Amerika ile ittifak kurulmasını ve Rusya ile olan tüm bağların kesilmesini istiyorlar. Beraberinde getireceği tüm acı ve küçük düşürücü tavizlere rağmen, barışçı bir çözüm onları memnun edecektir. Onların hayali de şimdiki rejimden kurtulmak ve geleneksel bir demokrasi modeline ve liberal ekonomik politikaya geri dönmek. Sonra komünistler var, bir de tabii temelde aynı grubun alt grubu olan sosyalistler. Onların aklında tek bir şey var, o da ideoloji, yani Rusya ile olan bağlarımızın güçlendirilmesi. Onlar, ulusal menfaate ve ilerlemeye en iyi hizmet verecek şeyin ideoloji olduğuna inanıyorlar, ama bu dönemin çok uzun bir bekleme dönemi içerebileceğini biliyorlar. Dolayısıyla barış olsun, savaş olsun hatta günümüzdeki 'ne barış ne savaş' dedikleri durum olsun, hangisi komünizme ve Rusya'ya yakınlaşmayı sağlamayı başaracaksa, onu tercih ediyorlar.” (Mahfûz 82-83).

el-Karnak romanında etkin gücü sayesinde dönem Mısır'ının lideri Cemal Abdunnasır'ı temsil ettiği izlenimi veren Halid Safvân figürü aracılığıyla Mahfûz, yaptığı tercihleri ve uygulamalarını oldukça sert bir biçimde eleştirmesine karşın onu da bir bütün olarak kayba uğramış Mısır toplumu gibi bir kurban olarak kabul eder. Ancak ortada büyük bir hata da vardır. Bu hatayı körü körüne, sorgulanmamış dinsel-geleneksel temelli inançlarının arkasına düşen ve bu halleriyle de yöneticileri olduklarından çok abartarak gerçekleşmesi imkânsız hayallerin peşine sürüklenmelerini sağlayan bütün bir Mısır toplumuna mal eder. Mahfûz söz konusu realist bakış açısı ile tıpkı bir sosyolog yahut siyaset bilimci gibi, yaşanan tarihsel olayları analiz ederken duygusallığa kapılmamayı özenle başarır. Nitekim Halid Safvân'ın Kafe topluluğuna katılımına ve serdettiği düşüncelerine bir tek Kurunfula karşı çıkar gibidir. Çünkü romandaki duygusal kurgu, onun üzerine temellenmiştir. Gerçi İsmail ile Zeyneb arasındaki ilişkinin de duygusal bir boyutu bulunmaktadır ancak, onların romanda işgal ettiği asıl işlev, bu değildir.

Zamanla Halid Safvân'a alışan Kafe sakinleri, her akşam onunla Kafe'de buluşmaya başlar. Bu buluşmalarda Mısır, geçmişi ve geleceğiyle

tartışılmaya devam eder. Ancak Halid Safvân'ın yaşadıklarından öğrendiği bir şey vardır. Bunu sadece söylemekle kalmaz “*ilan eder*”:

Her şeyden önce, otokrasiyi ve diktatörlüğü tamamiyle reddetmek. İkinci olarak, güce ve şiddete başvurmayı reddetmek. Üçüncüsü, hürriyet, kamuoyu ve başka insanlara saygı prensiplerine, ilerlemenin teşvik edilmesi için gerekli olan değerler olarak güvenmeliyiz. Bunu sadece bu değerlere sahip olursak başarabiliriz. Dördüncüsü, itiraz etmeden, Batı uygarlığından bilimin ve bilimsel yöntemlerin değerini öğrenmeliyiz. Günümüzün gerçeklerini her yönüyle konuşmadan başka hiçbir şey otomatik olarak kabul edilmemeli. Bunları göz önüne alarak, eskilerden kalma olsun, modern olsun, bütün zincirlerimizden kurtulmaya hazır olmalıyız... Bunları bugün, burada sürgünle suçun karışımı sonucunda, kendimizi bulduğumuz Karnak Kafe'de ilan ediyorum. (Mahfûz 84-85).

Bu noktada ifade edemeden geçilemeyecek bir ayrıntı olarak ve romanın “*metinlerarasılık*” özelliğine de dikkat çekmek amacıyla Halid Safvân karakterinin tarihi bir şahsiyet olarak Emevi devrinde yaşamış Mutezili bir hatip olan Halid b. Safvân (ö.135 / 752-753) ile özdeşleştirildiği de vurgulanmalıdır. Halid b. Safvân; Abdülmelik b. Mervân, Ömer b. Abdülaziz gibi bazı Emevi halifelerinin meclislerine katılan, bu meclislerde düzenlenen oturumlarda Vasıl b. Ata, Ferazdak gibi dönemin hitabet ve belagat ustalarıyla tartışmış ve çoğunlukla da rakiplerini alt etmiş bir hatiptir. Vermiş olduğu nasihatleriyle de etkili olmayı başarmış hatta dönem Halifelerinden Ömer b. Abdülaziz'i ağlatacak denli etkili bir söz ustası olan Halid b. Safvân da ömrünün son döneminde Basra Valisi'nin işkencelerine maruz kalarak, gözlerini kaybetmiştir. (Özkuyumcu, 286-287). Böylelikle yazar, söz konusu tarihsel şahsiyet ile kurduğu bağlantı aracılığıyla karaktere tarihi bir derinlik kazandırmış olmanın yanı sıra, hitabet ve belagat 'in Arap ulusunda karakteristik bir yetenek olduğunu ve sürekliliğini devam ettirdiğini de vurgulamıştır. Bu durum, yazar'ın yüksek eğitim aldığı alanın Felsefe ve ilk romanlarının da tarihi roman kategorisinde yer aldığı düşünüldüğünde, hiç de şaşırtıcı gelmeyecektir.

Sancılı bir süreç son bulmak üzeredir ve artık filizlenen yeni umutlara ihtiyaç vardır. Bu karanlık dönemin sonunun geldiğini ise Ahmed Münir'in varlığı müjdeler. Anlatıcı-yazarca varlığından son derece mutluluk duyulan Ahmed Münir ile yapılan diyaloglar sayesinde Mısır'ın yelken açtığı yeni sahillerin silueti gözükür. Siyasi etiketlere lanet okuyan, hem dine saygılı hem sol görüşlere saygılı olan Ahmed Münir, kendisi olmak isteyen ve

bunun kaynağını “kalbinde” gören, ismiyle müsemma “*aydın*” bir genç olarak Kurunfula'nın da yeni gözdesi olmayı da başarmıştır.

5. Sonuç

Bir dönem romanı olarak el-Karnak aracılığıyla Mahfûz, Nasır'ın ölümünün hemen ardından, onun döneminde var olan polis devleti ve yetkililerinin, kendi ülkeleriyle giriştikleri savaş ve yok ettikleri gençlik ruhunu sert ve güçlü bir şekilde resmetmektedir (Hafez). Bu romanda adı geçen kahramanlar, simgesel olarak her katmandan dönem Mısır'ını temsil ederken, Mısır'ı temsil ettiği düşünülen Kafe'ye verilen el-Karnak ismi de bu durumu pekiştirir. Zira eski Mısır'ın en büyük tapınağı olan el-Karnak ismi dünyada Mısır denilince akla gelen ilk isimlerden biridir. Aynı zamanda Mahfûz'un ilk dönem eserlerinin tarihi romanlar olduğu düşünülürse böyle bir yaklaşımın Mahfûz'un erken dönem eserleriyle uyumlu bir sürekliliğe de işaret ettiği düşünülebilir.

Mahfûz, romanın kurgusal yapısının konseptini ise, bir yandan roman kahramanlarından Kurunfula'yı bir metafor olarak öncesi ve sonrasıyla bütün Mısır'ın ruhu olarak yansıtırken, tek tek varlıklarının oluşturduğu toplam imge olarak yaşlı kuşağın temsil ettiği “*acı tecrübeler*”, “*ihtiyatlılık*” ve bağnaz ”muhafazakarlık” şeklinde varlık kazanan yatay eksen, mekân olarak Mısır'ı temsil eden el-Karnak Kafe'nin zemininde birleşen genç kuşağın temsil ettiği, “*umut*”, “*cesaret*” ve makul olmayan “*radikallik*”ten oluşan düşey eksen ile dengeler. Kurgudaki hareketi temsil eden Halid Safvân ise, bizzat devletin kendisi yani Cemal Abdunnasır olarak yatay ve düşey eksen kesen güç eğrisi olarak sahneye çıkar. Bu ortamda kurgunun tüm unsurları arasındaki koordinasyon ise Necîb Mahfûz'u temsil eden anlatıcı-yazar ve onun yönlendirmeleriyle oluşur.

Modern Mısır tarihinin oluşumunda derin izler bırakmış ve etkileri hâlâ devam eden radikal bir dönemin ifadesi olarak el-Karnak romanına konu olan 1952 Devrimi ve sonrasında yaşananların benzerlerini dünya tarihinin çeşitli dönemlerinde görmek mümkündür. Özellikle modern zamanlar dikkate alındığında birbirlerinden farklı motivasyonlara sahip olmalarına rağmen başta 1789 Fransız Devrimi olmak üzere 1917 Rus Devrimi ve 1979 İran Devrimi ile sonuçları açısından birçok benzerlikler taşıdığı kolayca görülecektir. Bu yönüyle evrensel bir nitelik de taşıdığını söyleyebileceğimiz roman, özellikle yaşandığı dönemin tarihsel arka planı ile paralel bir süreçte çözümlenmeden anlaşılamayacağı açıktır. Bu çalışmanın konsepti dışında kalması nedeniyle dile getirilmeyen, çok sayıda kurgusal ayrıntıyı bünyesinde barındırmaya devam eden roman, gerek edebiyat tarihi gerekse de siyasi tarih araştırmacıları için zengin bir kaynak olma niteliğini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- ARI, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Alfa, İstanbul, 2004.
- BÜCHNER, Georg, *Danton'un Ölümü*, MEB, Ankara, 1944.
- GEER, Benjamin, "Prophets And Priests of the Nation: Naguib Mahfouz's Karnak Café and the 1969 Crisis in Egypt". *International Journal of Middle East Studies* 41, Cambridge University Press, 653-669, No:4, November 2009
- HAFEZ, Sabry, "The Master Of The Arabic Novel", *Al-Ahram Weekly*, 7-13 September 2006. <http://weekly.ahram.org.eg/2006/811/cu4.htm> Web. 05 Haziran 2012.
- HOURANİ, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, İletişim, İstanbul, 1991.
- JAYYOUSİ Salma Khadra, *Modern Arabic Fiction*, Columbia University, New York, 2005.
- GÖRGÜN, Hilal, "Mısır", *Türkiye Diyanet İşleri Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIX. Cilt, Ankara, 2004.
- ÖZKUYUMCU, Nadir, "Halid b. Safvân", *Türkiye Diyanet İşleri Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XV. Cilt, İstanbul, 1997.
- COMPLETE Works [of Naguib Mahfouz], *Al-Ahram Weekly*, 13-19 December 2001. <http://weekly.ahram.org.eg/2001/564/8sc2.htm> Web. 05 Haziran 2012.
- SOAD Hosni's Filmography, *Al-Ahram Weekly*, 28 June-4 July 2001. (<http://weekly.ahram.org.eg/2001/540/cu6.htm> Web. 05 Haziran 2012.
- ÜRÜN, Ahmet Kazım, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- YILDIZ, Musa, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

